

Η ΧΡΥΣΟΚΕΡΑΜΟΣ

Γράφας ἄλλοτε¹ περὶ τοῦ ἐν τῇ ἀσιατικῇ ἀκτῇ τοῦ Βοσπόρου θαλεροῦ προαστείου Χρυσοκεράμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἁγιασμάτων καὶ ἀρχαιοτήτων, κρίνω σκόπιμον νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ θέμα, ἐπανορθῶν τοπογραφικὴν ἀνακρίβειαν, σχετικὴν πρὸς τὸ ὄνομα τοῦτο, ἣν ἀνέγνων ἐν τῷ κανονισμῷ τῆς κοινότητος Κουσγουντζουκίου, ὃν ἄρτι διεξῆλθον..

Ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ κανονισμοῦ τούτου δηλοῦται ὅτι κατὰ τὴν κοινοτικὴν ἐορτὴν τῆς 23 Ἀπριλίου 1920, καθιερώθη εἰς τὸ προάστειον τοῦτο τὸ ὄνομα Χρυσοκέραμος, ἐπὶ τῇ βάσει μαρτυρίας ἐξ ἀνεκδότου ἔργου τοῦ ἀειμνήστου Βασ. Ραπτοπούλου, «καίτοι ἄλλοι ἀποδίδουν αὐτὸ εἰς τὸ Τσεγκέλικιοί, ἐπὶ ἀσθενῶν εἰκασίῶν στηριζόμενοι».

Ὁ συντάκτης τοῦ προλόγου, ἀναφέρων τὰ ὑπὸ τῶν παραδοξολόγων Κωδινοῦ καὶ Ἀνωύμου λεγόμενα «ἡ πέραθεν τοῦ Στενοῦ λεγομένη ἐκκλησία ἐκτίσθη ὑπὸ Ἰουστίνου καὶ Σοφίας καὶ διὰ χρυσῶν κεράμων στεγασθεῖσα ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα Χρυσοκέραμος», φαίνεται ὅτι στηρίζεται εἰς αὐτὰ καὶ δὴ εἰς τὸ ἐπίρρημα πέραθεν, ὥσει διὰ τούτου ὑπενοεῖτο μόνον τὸ Κουσγουντζουκίον, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ἐν τῷ Στενῷ προάστεια, τὰ κείμενα ἔναντι τῆς Βασιλευούσης, ἐν οἷς καὶ τὸ Τσεγκέλικιοί.

Περαιτέρω ὁ αὐτὸς συντάκτης προσθέτει «μικρὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν, Σουλτὰν Βαγιαζίτ ὁ Β', ὁ Εὐλαβής, ἐξελθὼν εἰς κυνήγιον καὶ διερχόμενος ἐκ τῶν ὑψωμάτων τῆς Χρυσοκεράμου (τοῦ Κουσγουντζουκίου κατ' αὐτὸν) εἶδεν ἐκκλησίαν, ἣς καὶ διέταξε τὴν κατεδάφισιν καὶ ἀνέγερσιν ἄλλης διὰ λιθίνων πλακῶν. Ταύτην οἱ Χριστιανοὶ ἔκτοτε ἐκ φόβου ἐκάλεσαν ἐκ τοῦ μοναστηρίου Ἐρμολάου Ἐρμολιανήν². Παράδοσις δέ τις ἀναφέρει ὅτι ὁ αὐτὸς Σουλτάνος Βαγιαζίτ ὁ Β', ὁ καταργήσας ἐπισήμως τὸ ὄνομα Χρυσοκέραμος, ὡς μὴ ὑπαρχούσης ἐκεῖ τοιαύτης ἐκκλησίας, διέταξε νὰ ὀνομάζηται Κουσγουντζουκί ἐκ τοῦ πλήθους τῶν εἰς τὰ ὑψώματα ἐμφωλευόντων κοράκων»³.

Τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἀστήρικτα καὶ ἀνιστόρητα, εἰς οὐδὲν κείμενον ἀπαντῶντα· οὐδ' ἐπιτρέπεται νὰ ἐξάγη τις ἐκ φαντασιωδῶν παραδόσεων ἱστορικὰ ἐξαγόμενα.

Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι ὅπως Μωάμεθ Β' ὁ Πορθητῆς ἐκάλεσε τὸ

¹ Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλογος, τόμος ΚΘ', ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1907, σελ. 227 κ. ἐξ. Ἀρχαιολογικαὶ τοπογραφικαὶ ζητήσεις, ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1923, σελ. 6 καὶ 7.

² Μ. Γεδεών, Βυζαντινὸν ἑορτολόγιον, σελ. 139.

³ Μᾶλλον κισσῶν, καθότι ἡ κίσσα τουρκιστὶ λέγεται κουσγούν.

νῦν Τσεγκέλκιοι Τσεγκιάρ-καριγεσί, ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐπὶ τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου χρυσοπρασίνων κεράμων, παραφθαρέντος εἶτα τοῦ Τσεγκιάρ εἰς Τσεγκέλ (= ἀρπάγη), οὕτω καὶ τὸ χωρίον Ἐρμολιαναὶ ἐκλήθη πράγματι Κουσγουντζοῦκ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζίτ τοῦ Β', διότι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Τοῦρκος ἱστορικός Ἐβλιᾶ Τσελεμπής (ἀκμάσας κατὰ τὸ 1270 Ἐγίρας), ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως ἐνεφώλευον πολλαὶ κίσσαι (ἄσρ φατιχτὲ κουσγουν μπαμπᾶ σακὶν ὄλντουγουντάν Κουσγουντζοῦκ ντερλέρ)¹ ὅτι δὲ τὸ παρὰ Βυζαντινοῖς προάστειον Χρυσοκέραμος ἐκλήθη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀλώσεως Τσεγκιάρ καριγεσί, ἐπικυροῦται ὑπὸ τῶν ἐπισήμων χοτζετίων (τίτλων ἰδιοκτησίας), ἔξ ὧν ἐπίσης καταφαίνεται ὅτι τὸ Τσεγκιάρ, εἶτα δὲ Τσεγκιάλ, καὶ πολὺ βραδύτερον Τσεγκέλ-καριγεσί ἢ Τσεγκέλκιοῖ, ὑπαγόμενον κατ' ἀρχὰς εἰς Κιούπλιδζε, μετὰ τὴν παρακμὴν τούτου, ὑπήχθη εἰς τὸ Σκούταρι².

Ἐν τῷ ρηθέντι προλόγῳ, καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς διδομένης ὀνομασίας, γίνεται μνεῖα τῶν λεγομένων ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ τοῦ Μελετίου, ἐν τῇ Κωνσταντινάδι τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίου καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου. Ἄλλ' ὁ μὲν Μελέτιος γράφων τῷ 1700 «... μεταξὺ Σκουτάρεως καὶ τοῦ φρουρίου Ἀνατὸλ-Χισάρ εὐρίσκονται τὰ Χρυσοκέραμα, τὸ μοναστήριον τῶν Ἀκοιμήτων, ἡ Σταύρωσις καὶ τὸ Τσεγκέλκιοῖ» σφάλλεται ὡς πρὸς τὴν Μοῆν τῶν Ἀκοιμήτων, καθότι εἶναι γνωστὸν ὅτι αὕτη ἔκειτο πολὺ πέραν τοῦ Ἀνατὸλ-Χισάρ, ἐν τῷ νῦν Τσιμπουκλή, ὁ δὲ πατριάρχης Κωνσταντῆος καθορίζων τὰς θέσεις τῶν ἐν τῷ Βοσπόρῳ Δίσκων, λέγει μὲν³ «πρῶτος Δίσκος Τσεγκέλκιοῖ, δεύτερος Δίσκος Βηλέρβη καὶ μετὰ τούτου Χρυσοκέραμος καὶ τανῦν Κουσγουντζοῦκι, ἔνθα ἤτι ποτε ἢ μὲ χρυσοῦς κεράμους κεκαλυμμένη ἐκκλησία ἢ κτισθεῖσα παρὰ Ἰουστίνου καὶ Σοφίας τῶν αὐτοκρατόρων», ἀλλ' οὐδεμίαν περὶ τούτου προσάγει μαρτυρίαν. Ἄλλωστε ὑπεδείξαμεν πρῶτοι ἄλλοτε διὰ τοῦ Μαλάλα⁴ ὅτι οἱ Δίσκοι ἔκειντο παρὰ τὴν παραλίαν τῶν νῦν τεμενῶν Κοῦς-κονμάζ καὶ Σεμσετιν-πασσᾶ ἐν Χρυσοπόλει.

Ὁ δὲ Σκαρλάτος ὁ Βυζάντιος (1852)⁵ ὁ πλείστα ἔρανησθεις ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἄλ. Τιμόνη, θέτει ὄντως τὴν Χρυσοκέραμον ἐν Κουσγουντζοῦκῳ ἀλλ' ἰδοὺ τί γράφει ὁ Τιμόνης: «... il me semble que l'auteur grec de Constantinople ancienne et moderne se trompe en donnant à ce

¹ Ἱστορία Ἐβλιᾶ Τσελεμπή, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν τῷ βασιλικῷ τυπογραφείῳ, σελ. 108.

² Παλαιὸν χοτζετίον τῆς Χρυσοκεράμου-Τσεγκιάρ καριγεσί ἀρχεται οὕτω: «Ἰοκιουτὰρὰ ταμπὶ Τσεγκιάρ νὰμ καριγέ»=τὸ τῷ Σκουτάρει ὑποκείμενον χωρίον Τσεγκιάρ.

³ Κωνσταντινάς, σελ. 150.

⁴ Μαλάλα, Χρον. σελ. 192-193 (ἔκδ. Βόννης).

⁵ Σκ. Βυζαντινοῦ, Ἡ Κωνσταντινούπολις, τόμ. Β', σελ. 232.

village, qui doit être l'ancienne Coziniza, le nom de Chryssokeramos, nom qui appartient à Tchenguél-keuy où se trouvait l'église aux briques dorées»¹.

Ἡ τοιαύτη μαρτυρία τοῦ Τιμόνη, καίτοι σαφειστάτη, ἀπεισιωπήθη ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ Προλόγου, ὡς ἀπεισιωπήθη καὶ ὁ Μαλάλας καὶ αὐτὸς ὁ πολὺς Π. Γύλλιος, ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἄλωσιν γράφας (1544), μεταξὺ ἄλλων, καὶ περὶ Βοσπόρου. Ἴδου τί σχετικῶς γράφει ὁ Γύλλιος «... inde (ἐκ Προόχθων) brevi promontorio superato, adest vicus dictus Chryssokeramus, eo, quod olim templum haberet tegulis inauratis textum...»².

Δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ ὡς ἀληθὲς τὸ περαιτέρω ἐν τῷ Προλόγῳ λεγόμενον «Ἡ κάτω ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἢ καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐκλήθη Χρυσοκέραμος». Διότι ἐνῶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Τσεγκέλικοῖ σφύζονται ἀρχαῖαι εἰκόνες φέρουσαι τὴν ἐπιγραφὴν: «Ἁγίος Γεώργιος ὁ Χρυσοκέραμος», οὐδεμία τοιαύτη ὑπάρχει ἐν Κουσουνδζουκίῳ³.

Ἐν τῷ Προλόγῳ ἀναγινώσκωμεν ἐπίσης: «ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τσεγκέλικοῦ ἐκτίσθη τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἐνῶ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Κουσουνδζουκίου καὶ τῆς Χρυσοπόλεως εἶναι βυζαντιναί, ὡς λέγει ὁ κ. Μ. Γεδεών». Ἄλλ' ὁ κ. Μ. Γεδεών ἄλλοτε μὲν γράφει «διὰ τὴν ἀβουλίαν τῶν κατοίκων τοῦ Χρυσοκεράμου (Κουσουνδζούκι), προαστείου ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τοῦ Βοσπόρου»⁴, ἄλλοτε τὸναντίον «... Ἐρμολάου ἱερομάρτυρος. Σύναξις εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ἐν τῷ Χρυσοκεράμῳ (Τσεγκέλικοῖ)»⁵, καὶ ἄλλοτε πάλιν «... ἀναφέρω τὴν μνήμην Ἐρμολάου ἐνταῦθα, διότι φρονῶ ὅτι ὁ ναὸς αὐτοῦ ἠγείρετο κατὰ τὸ βοσπορινὸν προάστειον Κουσουνδζούκι, ἀτε τοῦ χωρίου τούτου ὀνομαζομένου χωρίου Ἐρμολιανῶν, καὶ ἐν παρα-

¹ A. I. Timoni, tom. II, p. 245.

² Ποῦ τοῦ Βοσπόρου ἐγένετο ἡ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην διάβασις τοῦ Δαρείου. Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλογος. Παράρτημα ΚΔ-ΚΣΤ' τόμου σελ. 178. Ἐν παρέργῳ παρατηρῶ ὅτι ὁ Γύλλιος φαίνεται παρασυσθεὶς ἐκ τοῦ πληθυντικοῦ Δίσκοι ἀναφερομένου ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Θρακῆος καὶ ὀρίζει πρῶτον Δίσκον τὸ Τσεγκέλικοῖ καὶ δευτέρον τὸ Βηλερβεη.

³ Αἱ εἰκόνες αὗται χρονολογούμεναι μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἦσαν δύο· ἡ μὲν, εὐρισκομένη ἐν τῷ ματρωνικίῳ, φέρει δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν τὰ ἔτη 1580 καὶ 1775· ἡ δέ, καίτοι πρό τιτων μνηῶν, ἔκειτο ἐν τῇ ἀνδρῶα, ἔφερε δὲ χρονολογίας ΑΧΜΑ' (1641) καὶ ΑΨΟΘ' (1779) καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «Μαρτίου ΚΕ', ἐν ἡμέραις Παχωμίου μητροπολίτου Χαλκηδόνας, ἐπιτροπευόντων Ματθαίου μοναχοῦ, Γεωργίου, Θεοδώρου, Συμεῶν, Γεωργίου καὶ Παναγιώτου». Πλὴν τῶν εἰκόνων τούτων σφύζονται ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ καὶ πρασινόχρυσοι κέραμοι, τινὲς μὲν εἰσέτι ἐπὶ τῆς στέγης, τινὲς δὲ καταβιβασθεῖσαι καὶ διατηρούμεναι νῦν, φρονιτῆρι Γ. Ζαφειριάδου, ἐν ὑαλίῃ προθήκῃ ἐν τῷ ναῷ· μία δ' αὐτῶν εἶχε δωρηθῆ καὶ σταλῆ ἐν καιρῷ εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Χριστιανικὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν.

⁴ Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ Πίνακες, σελ. 494.

⁵ Μ. Γεδεών, Ἐροτολόγιον Κωνσταντινουπόλεως προσκνητοῦ, σελ. 101.

φθορᾶ Ἐρμωνιανῶν . . . »¹. Εἰδήσεις ἀνταναιρούμεναι καὶ ἀλληλοσυγκρουόμεναι².

Θὰ ἦτο ἀφελὲς νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι πρὸ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος οἱ κάτοικοι τοῦ Τσεγκέλκιοι δὲν εἶχαν ναὸν ὅπως ἐκκλησιάζωνται. Πρὸ τῆς ἀλώσεως καὶ μετ' αὐτὴν ὑπῆρχον ναοὶ εἰς ἕκαστον προάστειον, ἄλλοι μὲν καταστραφέντες ἐκ τῆς ἐπηρείας τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ἢ ἐκ πυρκαϊῶν, ἄλλοι δ' ἐτοιμόρροποι ἢ σμικροὶ κρημισθέντες ὑπ' αὐτῶν τῶν κατοίκων πρὸς ἀνέγερσιν νέων εὐρυχώρων. Τοιοῦτό τι συνέβη καὶ ἐν Τσεγκέλκιοι, ἡ ἀνοικοδομηθεῖσα ἐκκλησία τοῦ ὁποίου ἔχει ὡς πλάκας τοῦ ἐδάφους καὶ βαθμίδας, πλάκας καὶ ἐπιγραφὰς ληφθεῖσας ἐκ τοῦ νεκροταφείου τοῦ κειμένου μεταξὺ τῆς ἄνω σειρᾶς τῶν οἰκιῶν τοῦ χωρίου καὶ τοῦ ἐκεῖ, ἐν λειψάνοις, ὑδραγωγείου ἀγιάσματος τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ πρὸ πενήκοντα ἐτῶν ἐπισκευασθέντος. Δὲν ἦτο ἄλλωστε ἀσυνήθης, οὔτε ἐπὶ Βυζαντινῶν, ἢ τοιαύτη ἀνοικοδόμησις. Ὁ Προκόπιος³ ἀναφέρει «τούτου δὲ δὴ ἐν πολλῷ ἄπῳθεν τοῦ νεῶ (ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν Προόχθιοις) τέμενος ἅγιον τῇ Θεοτόκῳ ἀνεενώσατο τρόπῳ τῶ αὐτῷ καταπεπονηκὸς πολλῷ πρότερον, οὗ δὴ τὸ σεμνὸν μακρὸν ἂν εἴη καὶ διερευνησασθαι καὶ λόγῳ σεμνηῖναι, ἐκδέχεται δὲ ἡ πάλαι τῆς ἱστορίας προσδοκωμένη μοῖρα». Ὁ ναὸς οὗτος τῆς Θεοτόκου ἔκειτο, ὡς ἐγράψαμεν ἄλλοτε, εἰς τὸν νῦν ἐν Κούλελι, ἄνωθεν τοῦ Τσεγκέλκιοι, στρατῶνα, μεταξὺ δὲ τῶν ἐσωτερικῶν ἐρειπίων του ὑπάρχει καὶ ἀνέκδοτος ἐπιτύμβιος μαρμαρίνη πλάξ· φαίνεται δ' ὅτι παρὰ τὴν σημερινὴν μικρὰν συνοικίαν Κούλελι θὰ ἐθάπτοντο οἱ νεκροὶ τῆς περὶ τὸν ναὸν τοῦτον μονῆς, καθότι ἐν ἀνασκαφαῖς εὐρέθησαν βραχίολοι ὑάλινοι, σταυροὶ κλπ.⁴

Ὁ συντάκτης τοῦ Προλόγου, ἐπιμένων εἰς τὴν συνταύτισιν τοῦ ἐν Κουσουνδζουκίῳ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος πρὸς τὸν Ἁγιον Γεώργιον Χρυσοκέραμον, λέγει ὅτι οὗτος ἐκάθῃ τῷ 1815. Ἐν τούτοις τὸ πατριαρχικὸν γράμμα, τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου Β΄ τοῦ Ἀκαρνᾶνος καὶ κείμενον ἐν κώδικι Φωτίου Κυπρίου (σελ. 68-72), μνείαν ναοῦ ἁγίου Γεωργίου οὐδόλως ποιεῖται. «Τούτου χάριν καὶ νῦν ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Χαλκηδόνος... κὺρ Γαβριὴλ (1700), . . . ὄρῶν φθασάσας ἐγγύς σου διαφθορᾶς τὰς εἰς τὴν Ἐπαρχίαν αὐτοῦ ἀρχαίας ἐκκλησίας, τὴν τε τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου Ἥλιου τοῦ Θεσβίτου κατὰ τὴν Χρυσόπολιν, τὸ νῦν λεγόμενον Σκούταρι, εἰς

¹ Μ. Γεδεῶν, Βυζαντινὸν ἑορτολόγιον, Ἑλλ. Φιλολ. Σύλλογος, Τόμ. ΚΣΤ', σ. 235.

² Βλ. τὰς ἐμὰς ἀρχαιολογικὰς τοπογραφικὰς ζητήσεις, ἐν τῷ περιοδικῷ τῶν Ὁρθῶν Θεολόγων, σελ. 15.

³ Περὶ κτισμάτων, τόμ. Γ', σελ. 199 (ἔκδοσις Βόννης).

⁴ Λίαν ἀσαφὴ τὰ ἐν τῷ Ἑορτολογίῳ τοῦ Κωνσταντινουπόλιτου προσκυνητοῦ ἐν σελ. 239, καὶ περὶ ἀγιάσματος ἁγίου Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας (2 Μαΐου), ἐν σελ. 241, ὑπὸ Μ. Γεδεῶν σχετικὰ γραφόμενα.

τὸν Γενὶ - Μαχαλαῖν διατελοῦσαν, καὶ τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ ἱαματικῶν Ἀναργύρων Παντελεήμονος καὶ Ἑρμολάου τῶν θαυματουργῶν κατὰ τὸ χωρίον τῶν Ἑρμολιανῶν, ἥτοι τὸ Κουσγουντζούκι, οὐσαν...»¹. Προσθέτει δ' ὁ κ. Μ. Γεδεών «Τὸ Κουσγουντζούκι ἐκαλεῖτο Ἑρμολιανὴ μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐκ ναοῦ βεβαίως τοῦ ἁγίου Ἑρμολάου καὶ Παντελεήμονος, ὧν τὴν μνήμην ἄγομεν ἐπὶ δύο συνεχεῖς ἡμέρας»².

Προκόπιος ὁ ἱστορικός³ ὀρθῶς θέτει τὴν μονὴν τῆς Μετανοίας ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῇ. Ἡ περιφέρεια θὰ εἶχε βεβαίως εὐκτῆριον οἶκον ἔνθα συνερχόμενοι αἱ μεταμελούμενοι θὰ ἐδέοντο τοῦ Ὑψίστου πρὸς ἄφρσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, οὗτος δ' ὁ εὐκτῆριος οἶκος τῆς μονῆς θὰ ἦτο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ τὸ περαιτέρω ἐν τῷ Προλόγῳ λεγόμενον ὅτι ἀπὸ τοῦ 1700-1800 καὶ ἐντεῦθεν τὸ Κουσγουντζούκιον ἦτο τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς κινήσεως τῆς Ἐπαρχίας Χαλκηδόνος. Διότι οὐ μόνον ὁ τῷ 1815 καεὶς ναὸς τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος Κουσγουντζούκιου εἶχε καταστήσει ἥδη ἀπὸ τοῦ 1803-1805 νὰ δανεισθῇ 2500 γρόσια ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ποτηρᾶ, ἀλλ' ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν καταστίχων τοῦ ἁγίου Δημητρίου Κανάβη (Ξυλοπόρτης), εἰς σημείωσιν τοῦ 1823 περὶ καταβολῆς ἐλέους καὶ οἰκτιρμοῦ ὑπὸ διαφόρων ναῶν, ἐνῶ ὁ ἅγιος Γεώργιος Χρυσοκέραμος τοῦ Τσεγκέλχοι κατέβαλλε γρόσια 10, ὁ ἁγ. Παντελεήμων Κουσγουντζούκιου μόλις κατῴρθωνε νὰ καταβάλλῃ γρόσια 6⁴.

Πάντως δέ, ὁ τότε Μητροπολίτης Χαλκηδόνος, ἐκδοὺς τῇ 10^η Ἰουνίου 1922 Ἐγκύκλιον, δι' ἧς ἐπεκύρου τὸν περὶ οὗ ἡ παροῦσα μελέτη κανονισμὸν Κουσγουντζούκιου καὶ ἀπευθύνας ταύτην τῇ «Κοινότητι Χρυσοκεράμου» διέπραξε πράξιν ἀνιστόρητον, μὴ στηριζομένην οὔτε ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, οὔτε ἐπὶ σιγιλλίων γραμμάτων, ἔτι δ' ὀλιγώτερον ἐπὶ τῶν πορισμά-

¹ Μ. Γεδεών, Ἐκκλησίου βυζαντινὰ ἑξακριβούμενα, σελ. 107-108.

² Μ. Γεδεών, Ἐνθ' ἄν. σελ. ΠΙ. Πβ. καὶ τοῦ αὐτοῦ. Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον, σελ. 139.

³ Τόμ. Γ', σελ. 200 (ἔκδ. Βόννης).

⁴ Μ. Γεδεών, Ἑορτολόγιον Κωνσταντινουπόλεως προσκυνητοῦ, τεῦχος β', σελ. 234, καὶ τεῦχος α', σελ. 168. Ἄς μοι ἐπιτραπῇ, ἐφόσον πρόκειται περὶ τῆς περιοχῆς ταύτης, νὰ προσθέσω, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον Ἐξακριβώσεις ἀρχαίων τοποθεσιῶν ἀνακοίνωσίν μου ἐν τῇ ΣΚΔ' συνεδρίᾳ τῆς ποτὲ Μεσαιωνικῆς Ἑταιρίας, ἐν ἣ ἔλεγον: «Προχωρῶν τις πρὸς τὸ Χαβούζ-μπαση εὐρίσκει τὸ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων ἁγίασμα καὶ ὀλίγον ἐκεῖθεν ἐν τινὶ κήπῳ τὸ τοῦ ἁγίου Δημητρίου», ὅτι, ἀνασκαπτομένου προσφάτως τοῦ ἐδάφους ἐν τῇ Δ. πλευρᾷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἀνεκαλύφθησαν κάλλιστα ὄρομαι αἱ τοῦ Ἱεροῦ ἀψίδες.

των τῆς ἐπιστήμης, ἣτις καθορίζει σαφῶς τὴν θέσιν τῆς μὲν Χρυσοκεράμου ἐν Τσεγκέλικοῖ, τῶν δὲ Ἑρμολιανῶν ἐν Κουσουνδζουκίω, ἀφήνει δὲ μόνην ἀνεξακρίβωτον τὴν ὀνομασίαν Κοζίνιζα, ἣν, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ὁ Τιμόνης ἀποδίδει, ὡς ἐκ περισσοῦ, εἰς τὸ Κουσουνδζούκιον.

Ἐν Σταυροδρομίῳ Κωνσταντινουπόλεως
κατὰ Σεπτέμβριον 1927.

ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΜΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ